

Norppatouhuja

Opettajalle, kirjan käyttäjälle

ESIPUHE

Tämän kirjan on tarkoitus palvella opettajia antamalla tietoa ja erilaisia toimintavinkkejä lapsiryhmän ohjaukseen saimaannorppaan ja sen elinympäristöön Saimaaseen liittyen. Kirja pohjautuu Sanna Koljanderin opinnäytetyön ohessa syntyneeseen *Norppatouhuja – vinkkivihko varhaiskasvattajille* -vihkoseen. Sitä on täydennetty ja muokattu alakoululaisille soveltuvaksi.

Toimintaideat on ryhmitelty eri teemojen alle. Toimintoja ei ole jaoteltu eri ikäryhmittäin, vaan opettaja voi itse käyttää ja muokata niitä omalle ryhmälleen sopivaksi. Toimintaideoiden lisäksi kirjan tavoitteena on antaa opettajalle taustatietoa saimaannorpasta ja sen elinympäristöstä Saimaasta. Kirjan alussa on näistä tiivis infopaketti sekä vinkkejä siitä, mistä tarvittaessa saa lisätietoja. Toiminnat on jaettu tutkimusideoihin ja puuhiin ulkona retkellä, leikkeihin ja peleihin, taide- ja kädentaitoja harjoittaviin askarteluihin sekä koottu vinkiksi muutamia norppa-aiheisia lauluja, loruja sekä kirjallisuusvinkkejä. Loppuun on koottu muita norppaan liittyviä toimintaideoita ja tehtäviä. Kirjan liitteenä on myös kuvia, joita voi hyödyntää tehtävien teossa.

Toivomme, että tämä kirja innostaa opettajia ja muita lasten kanssa toimivia tutustumaan uhanalaiseen saimaannorppaan ja sen elinympäristöön Saimaaseen. Mitä lapsena oppii rakastamaan, ei sitä halua aikuisenakaan tuhota. Lapsuudessa luodut toimintamallit ja suhde omaan lähiluontoon säilyvät läpi elämän.

Hauskoja, iloisia ja elämyksellisiä hetkiä saimaannorpan kanssa!

KAARINA TIAINEN

SAIMAANNORPPA-ASiantuntija (MMM)
SUOMEN LUONNONSUOJELULIITTO RY

SANNA KOLJANDER

SOSIONOMI (AMK)
LASTENTARHANOPETTAJA

TEKSTI:
KAARINA TIAINEN JA SANNA KOLJANDER

KANSIKUVA:
JUHA TASKINEN

KUVAT:
KAARINA TIAINEN, ISMO MARTTINEN, Mervi KUNNASRANTA,
EERO KORHOLA, JUHA JUUTI, JUHA JANTUNEN, SANNA
KOLJANDER, JUHA TASKINEN, MIRJA SOKURA, KAROLIINA KUPIAS

NORPPA-VÄRITYSKUVIEN MUOKKAUS:
SAMU KOSKINEN, ALKUPERÄISKUVAT EERO KORHOLA

TAITTO:
PÄIVI HÄIKIÖ

NORPPA-TEHTÄVÄT:
TUOMAS LAHTINEN, KAARINA TIAINEN

SAIMAAN KARTTA:
SUOMEN LUONNONSUOJELULIITTO

MUISTIPELIN KUVAT:
ISMO MARTTINEN, EERO KORHOLA, JUHA JUUTI,
JUHA JANTUNEN, KAARINA TIAINEN, SANNA KOLJANDER

SISÄLLYS

Tietoa Saimaasta ja saimaannorpasta	6
Minä olen saimaannorppa	6
Saimaannorpan elämää eri vuodenaikoina	7
Saimaannorppaa uhkaavat tekijät	8
Saimaannorpan suojelu ja kannan kehitys	9
Suojaus ennen ja nyt	9
Saimaa norpan elinympäristönä	10
Saimaan historiasta ja eliöstöstä	10
Lisää tietoa saimaannorpasta	12
Vinkkejä ja linkkejä	12
Toimintaideoita	14
Askartelua	14
Puuhat ulkona luonnossa ja retkellä	18
Leikit ja pelit	20
Norppa-taukojumppa	22
Laulut, lorut ja sadut	24
Muuta puuhaa	30
Keksikää itse lisää	31
Liitemateriaalit	
Labyrintti	32
Etsi kaksi samanlaista norppa	33
Tietokilpailu	34
Norppa-sabluunat	36
Norppa-värityskuvat	38
Kunniakirja	41
Saimaa-aiheinen muistipeli	42
Ristikot	46
Tee itse oma kuutti –ohjeet ja kaavat	52
Saimaa-kuvia eri vuodenaikoina	54
Omia muistiinpanoja	56

Tietoa Saimaasta ja saimaannorpasta

MINÄ OLEN SAIMAANNORPPA

- Saimaannorppa on norpan alalaji ja sen tieteellinen nimi on *Pusa hispida saimensis*.
- Aikuisen saimaannorpan pituus on noin 140 cm ja paino noin 50–90 kg. Aikuisten norppien väri vaihtelee vaaleasta ja punaruskeasta lähes mustaan. Turkissa on vaaleita kiehkuraiskuvia, jotka ovat kaikilla norpilla yksilöllisiä.
- Norpan poikanen kuutti painaa syntyessään noin 4–5 kg ja on noin puolen metrin mittainen. Sillä on vaalean harmaa karvapeite.
- Saimaannorpan tärkein aisti on viiksikarva-asiti, jolla se tuntee veden värähtelyt, virtaukset, paineen ja matalat äänet.
- Saimaannorppa on sopeutunut kylmään ilmastoon ja vesielämään. Paksu rasva- eli traanikerros eristää kylmältä ja toimii vararavintona. Verenkiertojärjestelmä mahdollistaa pitkät sukellukset (jopa 20 min) ja lämmönsäätelyn.
- Saimaannorppa tulee lisääntymisikään 4–7 -vuotiaana ja voi elää yli 20-vuotiaaksi
- Tällä hetkellä (2015) saimaannorppia on noin 320 kappaletta. Suurin osa norpista elää Savonlinnan etelä- ja pohjoispuolella Pihlajavedellä ja Haukivedellä.
- Saimaannorppa on kansainvälisessä uhanalaisuusluokituksessa äärimmäisen uhanalainen ja kotimaisessa luokituksessa erittäin uhanalainen.

TIESITKÖ, ETTÄ

- Nuorta norppaa (n. 1 v.) kutsutaan nimellä natti.
- Norppa äänтелеe, aikuisen ääni muistuttaa nakutusta ja kuutti ulisee.
- Saimaannorpan lähisukulaisia ovat laatokannorppa (*Pusa hispida ladogensis*) ja itämerennorppa (*Pusa hispida botnica*).
- Saimaannorpalla on norpista suurimmat aivot suhteessa ruumiinpainoon.
- Saimaannorppa on rauhoitettu vuonna 1955.

SAIMAANNORPAN ELÄMÄÄ ERI VUODENAIKOINA

Talvi

Saimaannorppa on arktinen hylje, joka pitää talvesta ja tarvitsee pesintään lunta ja jäätä. Heti Saimaan jäätyessä norppa ryhtyy tekemään ja ylläpitämään hengitysavantoverkoston. Norppa kaivaa eturäpylöiden kynsillä jäähän hengitysaukkoja samalla pyörien takaräpylöidensä avulla kuin poranterä.

Norppa kaivaa luolamaisen pesänsä jään läpi rannalla olevaan lumikinokseen. Yhdellä norpalla voi olla useampi pesä. Pesät eivät näy ulospäin. Lumikinoksen kohdalla jään alle ei näy päivänvaloa, joten norppa osaa kaivaa pesänsä oikeaan paikkaan kinoksen kohdalle.

Norppa on pesimäaikaan kotipaikkauskollinen ja tekee pesänsä usein samoille paikoille, mikäli mahdollista. Pesimäaikaan se on arka ja tarvitsee pesimärauhaa. Norppäiti synnyttää helmi-maaliskuun vaihteessa yhden kuutin lumikinokseen kaivamaansa poikaspesään. Poikaspesä on muita suurempi ja siinä voi olla kuutin kaivamia sivukäytäviä.

Kuutti ei vielä syö kalaa vaan kasvaa emon maidolla. Äitinorppa imettää kuuttia noin kaksi kuukautta. Pienellä kuutilla ei vielä ole suojaavaa traanikerrosta turkin alla, joten se voi paleltua. Siksi sukeltaminen on sille vaarallista heti syntymän jälkeen.

Kevät

Kevään tullessa ja lumien sulaessa norpan pesät romahtavat ja pesäpaikat paljastuvat. Kuuttikin on keväällä jo niin iso, että pystyy uimaan ja sukeltamaan ilman että paleltuu kylmässä vedessä. Kuutin paino kasvaa viidestä kilosta noin kahteenkymmeneen. Kuutti oppii hankkimaan ravinnokseen kalaa: ahvenia, särkeä, muikkua ja muita pikkukaloja. Aikuiset norpat lähes paastoavat kevät-kesäaikaan.

Kevät ja alkukesä ovat kalastusta opetteleville kuuteille vaarallista aikaa, sillä silloin ne takertuvat kaikkein helpoimmin kalastajien verkkoihin tai löysänieluisiin katiskoihin. Siksi keskeisimmillä norppa-alueilla keväinen verkkokalastus on kielletty.

Touko-kesäkuussa aikuisen norpan voi todennäköisimmin nähdä keväällä jäällä tai kalliolla makailmassa ja karvaansa kuivattelemassa, on karvan vaihtumisen aika.

Kesä

Kesällä norppa viihtyy mieluiten vedessä pinnan alla. Norppa jopa nukkuu veden alla ja käy välillä hengittämässä pinnalla.

Norppa nousee kalliolle tai rantakiville kesällä yleensä vain iltahämärissä.

Kesäinen mökkeily ja veneily eivät liiemmin häiritse kesäaikaan norppaa, mutta norpalle vaarallisista kalanpyydyksistä (mm. verkot) on syytä luopua kaikilla norppa-alueilla ympäri vuoden.

Syksy

Syksyllä veden viilentyessä norpat valmistautuvat talven tuloon. Norppa syö päivässä noin 2–3 kiloa kalaa, eli vuoden aikana noin tuhat kiloa.

TIESITKÖ, ETTÄ

- Nykyään (2016) vuosittain syntyy 60–70 kuuttia.
- Norppa säikähtää ihmisen aiheuttamia ääniä talviaikaan ja tekee silloin pakosukelluksen pesästä veteen.
- Norpan äidinmaidon pitoisuus on 40 %.
- Kuutti tutkii keväällä ympäristöään ja ui toukokuussa jo 15 kilometrin päivämatkoja. Kesäkuussa matkat pitenevät yli 20 kilometriin.
- Kesällä norppa voi uteliaana tulla veneen viereen ihmettelemään.
- Norppa ui vuodessa noin 10 000 km.

On arvioitu, että heti jääkauden jälkeen saimaannorppia saattoi olla noin 6000 kappaletta. Metsästystietojen perusteella on arvioitu, että vielä 1800-luvun alussa norppia oli noin 1000 kappaletta, ja niitä oli joka puolella Saimaata.

Saimaannorpan kanta romahti 1900-luvun alkupuoliskolla metsästyksen takia. Silloin norppa luokiteltiin kalastuksen viholliseksi. Myöhemmin saimaannorpan elämää uhkasivat mm. teollisuuden jätevesien mukanaan tuomat ympäristömyrkyt (elohopea, PCB) sekä voimakkaat vedenpinnan vaihtelut. Myös puuvillaisten kalaverkkojen vaihtuminen tekokuituisiin verotti norppakantaa.

Metsästys ja ympäristömyrkyt eivät tällä hetkellä aiheuta mainittavaa uhkaa norpalle, mutta ympäristömyrkytilannetta seurataan ja tutkitaan. Myös veden pinnan voimakkaimmat vaihtelut pesimäaikaan pyritään minimoimaan. Suurimmaksi uhaksi saimaannorpalle onkin muodostunut kalanpyydykset, jotka kalojen ohella pyytävät myös norppia ja erityisesti pieniä ja uteliaita kuutteja. Pahimpia ovat kalaverkot, joihin edelleen

kuolee vuosittain useita kuutteja ja aikuisiakin norppia. Myös löysänieluisen katsika voi olla surmanloukku kuutille.

Saimaannorpan pesintää ja imetystä voi haitata pesimäaikainen, ihmislähtöinen häiriö Saimaalla. Tulevaisuudessa uhkana nähdään myös ilmastonmuutos. Mikäli talvet jäävät leudoiksi ja liian vähälumisiksi, vaikeutuu norpan pesintä entisestään.

TIESITKÖ, ETTÄ

- Synkimpinä aikoina 1980-luvulla jopa yli puolet vuosittain syntyneistä kuuteista kuoli kalastajien verkkoihin.
- Kuutteja ja norppia tappaa vapaa-ajankalastus – ei ammattikalastus.
- Elohopeapitoisuudet ovat norpilla edelleen poikkeuksellisen korkeat.
- Saimaannorpan lisääntymis- ja levähdyspaikkojen häirintä on lain nojalla kielletty.
- Tutkijat arvioivat, että norppa selviytyy satunnaisista vähälumisista talvista, mikäli kaikki muut norppaa uhkaavat tekijät saadaan poistettua – lähinnä norpalle vaaralliset kalastusmuodot ja pesimäaikainen häiriö.

Kuva: Mervi Kunnasranta

Saimaannorpan suojeleminen ja kannan koon kehitys

SUOJELU ENNEN JA NYT

Ensimmäiset suojelukeinot saimaannorpan kohdalla olivat tapporahan maksamisen lopettaminen vuonna 1948 ja saimaannorpan rauhoitus vuonna 1955. Varsinainen muu suojelutyö aloitettiin toden teolla vasta 1980-luvulla, kun kanta oli romahtanut vain vähän päälle sataan saimaannorppaan.

Ensimmäiset sopimukset keväisen verkko-kalastuksen rajoittamiseksi tehtiin 1980-luvulla. Se vähensi heti kuuttien kalanpyydykskuolemia.

Suojelutyön ansiosta kanta nousi 1980-luvulta vuoteen 2005 niin, että norppia oli 2000-luvun alussa noin 280 kappaletta.

Vuosien aikana saimaannorppaa on suojeltu kalastusrajoitusten lisäksi mm. perustamalla suojelualueita, kokeilemalla tarhausta ja siirtoistutusta sekä maankäytön suunnittelulla. Aivan viime vuosina on lisätty Saimaa- ja norppa-aiheista valistusta ja ympäristökasvatusta. Vesien suojelun edistymisen on helpottanut myös saimaannorpan elämää.

Tällä hetkellä suurin norppaa uhkaava tekijä on vapaa-ajan kalastajien harjoittama verkkokalastus. Sitä pyritään edelleen rajoittamaan.

Ilmastonmuutosta varten varaudutaan apukinostutkimusten avulla. Tunnetuilla norppa-alueilla autetaan pesäkinosten muodostumista kolaamalla lunta luotojen rannoille. Viimeiset

vapaat rannat pyritään suojelemaan saimaannorpalle kaavoituksen ja suojelualuepäätösten keinoin.

2000-luvun alun leudot talvet vaikeuttivat pesintää ja yhdessä kalanpyydykskuolemien kanssa saivat kannan pienentymään 260 yksilöön. Nyt kanta on taas hieman kasvanut, ollen noin 320 (2015) norppaa.

TIESITKÖ, ETTÄ

- Saimaalla on kaksi kansallispuistoa, joissa norppakin elelee: Linnansaari ja Kolovesi.
- Kalastusrajoituksia tehdään sopimuksilla osakaskuntien kanssa sekä kahdella eri asetuksella, jotka rajoittavat kalastusta Saimaalla.
- Yli puolet norppia elää Savonlinnan etelä- ja pohjoispuolella Pihlajavedellä ja Haukivedellä.
- Norppaturvallisesti voi kalastaa kapea- ja tiukkanieluisella katiskalla, vieheillä ja mato-ongella.
- Saimaalla kehitetään jatkuvasti norppaturvallisista kalastusvälineistä.
- Löysänieluisesta katiskasta saa norppaturvallisen asentamalla siihen nielurajoittimen.
- Saimaannorpan pesä lumihangessa ei voi nähdä ulkoapäin, joten talvella on syytä välttää kaikenlaista liikkumista yleisesti tunnetuilla saimaannorpan pesimäalueilla.

Saimaa norpan elinympäristönä

SAIMAAN HISTORIESTA JA ELIÖSTÖSTÄ

Saimaan historia

Saimaa on muodostunut jääkauden jälkeen jään vetäytyttyä pohjoiseen. Kun jää vihdoinkin sulii, kasautui jään sisässä ollut sora ja hiekka korkeiksi harjuiksi eli salpausseliksi. Aluksi koko Suomi oli veden peitossa ja jään painon takia maaperä oli myös painunut. Norpat liikkuiivat tuolloin koko jääjärven alueella.

Kun jään paino hävisi, maaperä alkoi pikkuhiljaa kohota. Saimaan alue kuroutui eri vaiheiden jälkeen omaksi vesialtaakseen noin 9000 vuotta sitten. Lappeenrannan kohdalla kulkeva ensimmäinen salpausselkä salpasi etelässä Saimaan vedet yhdeksi altaaksi.

Myös Saimaan alueella tuolloin eläneet norpat jäivät Saimaan altaaseen eristyksiin ja ovat sittemmin sopeutuneet elämään makeassa vedessä ja varsin pienellä elinalueella. On arvioitu, että norppia on elänyt muinais-Saimaalla jopa 6000 yksilöä.

Imatran kohdalla Saimaan pinta nousi salpausselän yli ja vesimassa mursi soraharjuun aukon; Suomen suurin joki Vuoksi oli syntynyt noin 6000 vuotta sitten. Vuoksen kautta Saimaan vesi laskee Venäjän puolelle Laatokkaan. Vuoksen syntyessä Saimaan veden pinta laski ja Saimaan alueelle jääneen norpan elintila kutistui entisestään.

Meidän Saimaa

Nykyään Saimaa on Suomen suurin järvi, sen pinta-ala on 4380 km². Saimaa on hyvin sokkeloinen järvi, ja Saimaalla on yli 13 000 saarta, rantaviivaa 15 000 km. Pisimmän kohdan pituus on 194 km ja leveys parhaimmillaan 138 km. Saimaa on varsin matala järvi, sen keskisyvyys on noin 12 m. Saimaan rantakaupunkeja ovat Joensuu, Varkaus, Mikkeli, Savonlinna, Lappeenranta ja Imatra.

Historiansa takia Saimaan rantojen paikat ovat vaihdelleet paljon. Saimaalla on sekä avoimia jään ja aallokon muovaamia rantoja että suojaisia lahukoita. Rannat voivat olla kallio-, kivikko- hiekka- tai moreenirantoja tai pehmeitä rantaluhtia.

Saimaa on alun perin ollut suurimmaksi osaksi karu järvi. Ihmisen aiheuttama jätevesikuormitus oli pahimmillaan 1970-luvulla. Tällä hetkellä suurin osa Saimaasta on vedenlaadulta erinomaista tai hyvää. Merkittävimpiä kuormittajia ovat asutustaajamat, teollisuuslaitokset, haja-asutus, metsätalous, maatalous ja turvetuotanto.

Esimerkkejä Saimaan eliöstöstä

Karuilla rannoilla kasvillisuus on niukkaa. Vesikasvilajeista yleisimpiä ovat esimerkiksi lumme ja ulpukka sekä vesitatar. Saimaan vesistölle tyypillinen kasvi on myös valkeakukkainen järvisätkin ja nuottaruoho. Suojaisemmissa rannoilla voi muodostua järviruoko- ja järvikortekasvustoja. Rantakivien lomassa kukkii usein mm. rantakukka, ranta-alpi ja luhtavuodennokka.

Pohjaeläimiä löytyy paljon etenkin mutapohjaisista lahdelmista: malluaiset, vesihämähäkit, vesipunkit ja vesikirput ovat tavallisimpia pieneliöitä. Myös erilaiset toukat ja madot kuuluvat Saimaan rantavyöhykkeen eliöstöön.

Kalalajeja Saimaasta on löydetty kolmisenkymmentä. Saimaan suurimpiin kaloihin kuuluvat Saimaan järvilohi sekä saimaannieriä, jotka ovat äärimmäisen uhanalaisia. Myös järvitaimen on erittäin uhanalainen. Harjus on harvinaistuva Saimaalla esiintyvä kalalaji.

Muikku on tärkeä saaliskala norpan ohella myös ihmiselle. Muita Saimaalle tyypillisiä kaloja ovat hauki, made, ahven, kiiski ja kuha sekä särkikalat kuten särki, salakka ja sorva.

Kuikka, isokoskelo ja tukkakoskelo ovat tyypillisiä Saimaan alueen linnustoa, unohtamatta tavallisia sorsalintuja, kuten sinisorsaa ja telkkää sekä härkälintua. Tiirat ja lokit pesivät mielellään Saimaan luodoilla, myös kalasääski on näkyvä näky liidellään Saimaan yllä. Kirkaankeltainen kuhankeittäjä esiintyy etenkin kaakkoisessa Suomessa.

Saimaan alueen nisäkkäät ovat tavallista eteläsuomalaista lajistoa. Saimaan rannoilla voi tavata harvalukuistuneen saukon. Myös piisami ja majava ovat tyypillisiä Saimaan rantamien asukkeja. Hirvi ja karhu kuuluvat Saimaan alueen luontoon.

Myös rantakäärmeen, kyykäärmeen tai sisiliskon voi nähdä kalliolla lekottelemassa.

TIESITKÖ, ETTÄ

- Saimaalla on useita haukka- ja linnavuoria sekä kalliomaalauksia merkkeinä esihistoriallisesta asutuksesta.
- Saimaan syvin kohta on Etelä-Savossa Ristiinassa: 85 m.
- Muikulla on monia lempinimiä; muje, riäpys, reäpys, räähys ja maiva.
- Kuikka on äänestetty suomalaisten rakkaimmaksi mökkilinnuksi vuonna 2010.
- Etelä-Savon maakuntakasvi on lumme, maakuntakala muikku ja maakuntalintu kuhankeittäjä. Pohjois-Savon maakuntalintu on kuikka ja –kala muikku, Pohjois- ja Etelä-Karjalan maakuntakala on järvilohi.

Kuva: Kaarina Tiainen

Lisää tietoa Saimaannorpasta

VINKKEJÄ JA LINKKEJÄ

Saimaasta ja saimaannorpasta on kirjoitettu joitakin kirjoja ja nettisivuilta löytyy kohtuullisen paljon ajantasaista tietoa norpasta.

Hakulinen, M. 2015
Tuhat vuotta Saimaan maailmassa
Geomatti

Kilkki V. 2013
Kaikuja saimaannorpan päiväkirjasta

Nikkinen M. 2012
Suuri Saimaa
Storymakers

Hakulinen M. 2012
*Suur-Saimaa –
hiekkarantojen elämää 6000 vuotta sitten*
Geomatti

Hakulinen M. 2009
Saimaan jääjärvet. Sininen hetki – yli 10 000 vuotta sitten
Geomatti

Taskinen J. 2009
Paluu Saimaalle
WSOY

Hyvärinen H., Kunnasranta M., Nieminen P. & Taskinen J. 2004
Hyle – Saimaan oma norppa
Tammi

Tiainen K. 2014 (päivitetty)
Saimaannorppa ja sen elinympäristö Saimaa
Moniste ja Powerpointesitys ladattavissa:
www.sll.fi/mita-me-teemme/lajit/saimaannorppa/

norppa-ymparistokasvatuksessa/saimaannorppa-oppimateriaalit

Kuusisto E. (toim.) 1999
Elävä Saimaa
Tammi

Taskinen J. 1991
Unelma Saimaasta
WSOY

Jaatinen T. 1991
Saimaa-kirja
Tammi

Räsänen T., Aarnio H., Hämäläinen A. & Kotanen E. 1990
Siintävät saaret, välkkyvät vedet – Saimaa
Weilin+Göös

Becker P. (toim.) 1984
Saimaannorppa
Suomen Luonnonsuojelun Tuki Oy

Tietoa Saimaannorpasta löytyy myös:

www.sll.fi/saimaannorppa
www.metsa.fi/saimaannorppa
www.uef.fi/norppa
www.wwf.fi/saimaannorppa
www.saimaannorppaklubi.fi
www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Lajit/Lajien_suojelutyo/Yksittaisten_lajien_suojelu/Saimaannorpan_suojelu
www.mmm.fi/saimaannorppa

Kuva: Eero Korhola

Kuva: Juha Taskinen

Toimintaideoita

ASKARTELUA

Saimaan kartta

Maalata tai piirtää yhdessä tarpeeksi suurelle paperille suurpiirteinen Saimaan kartta. Karttaan voi merkitä tai piirtää Saimaan rannalla olevat kaupungit sekä tietenkin oman sijainnin tai paikkakunnan. Kaupungeista voi piirtää kuvia, esim. Lappeenrannasta hiekkalinnan tai vesitornin, Savonlinnasta Olavinlinnan. Kartan voi ripustaa seinälle, leikata kuvat eri kaupungeista ja sijoittaa ne yhdessä kartalle. Saimaan kokoa voi yrittää hahmottaa lasten kanssa miettimällä esim. etäisyyksiä eri kaupungista toiseen. Jollain saattaa asua sukulaisia myös muissa Saimaan alueen kaupungeissa, saman veden äärellä. Ohessa Saimaan kartta, jossa on merkittynä keskeisimmät norpan elinalueet.

Mitä Saimaalla voi tehdä?

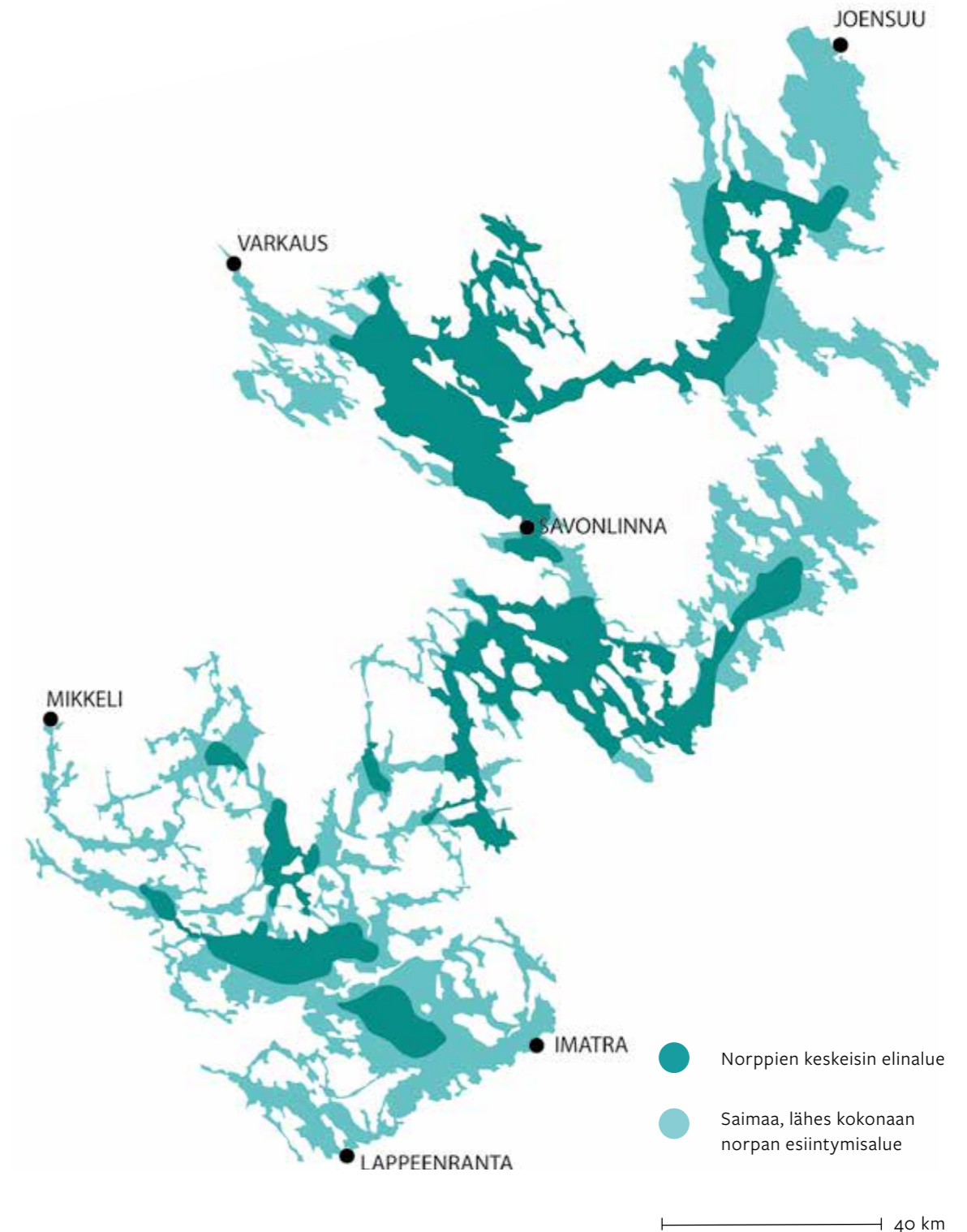
Miettikää yhdessä mitä kaikkea Saimaalla voi tehdä. Joku on varmaan innokas veneilijä, joku on saattanut matkustaa isoilla risteilyaluksilla Saimaalla. Joku on voinut kokeilla melomista tai nähnyt kesällä melojia. Kaikki on varmaan uineet tai ainakin uittaneet varpaitaan Saimaan aalloissa,

onkimisesta nyt puhumattakaan. Miettikää myös eri vuodenaikoja, mitä Saimaalla voi eri vuodenaikoina tehdä. Piirtäkää mitä kaikkea Saimaalla voidaan tehdä ja harrastaa. Kuvat voidaan leikata irti ja sijoittaa kartalle. Keskustelua voidaan jatkaa myös arvoista, onko erityyppinen toiminta Saimaalla hyvä vai huono asia ja miksi näin on?

Norpat kartalle

Saimaassa elää noin 320 norppaa. Voitte askarrella oman alueenne läheisyyteen erinäköisiä norppia vaikka huovasta, paperista, kankaasta tai erilaisista kierrätysmateriaaleista. Voitte kiinnittää norpat Saimaan kartalle. Tarvittaessa mallina voi käyttää esim. Suomen luonnonsuojeluliiton logossa olevaa norppaa. Norpat voidaan myös nimetä.

Saimaannorpan esiintymisalue

Norppa ekomassasta

Ekomassan/paperimassan ja sanomalehtipaperin avulla voi muotoilla omat norpat. Aikuiset voivat tehdä valmiiksi sanomalehdestä rytistämällä pitkulaiset aihiot ja teipata ne norpan muotoisiksi pötkylöiksi. Eko- tai paperimassa valmistetaan ohjeen mukaan. Lapset saavat päällystää norppa-aihiot ekomassalla ja muovilla omannäköisen norppansa.

Sanomalehti pohja-aihiona on kestävämpi kuin esim. kanaverkko-liisteri -yhdistelmä. Massan kuivuttua norpan voi maalata ja kiinnittää silmät sekä huovasta tai nahkapaloista räpylät.

PAPERIMASSAAN TARVITAAN:

- silputtua sanomalehtipaperia, munakennoja, lautasliinoja tai vaihtoehtoisesti ekovillaa (rautakaupasta tai ylijäämänä joltain rakennustyömaalta)
- vettä
- liisterijauhetta tai yleisliimaa
- suuri astia (ämpäri) ja sauvasekoitin

Sanomalehtipaperi silputaan ja lisätään kuumaa vettä niin, että paperisilppu juuri ja juuri peittyy. Annetaan pehmentyä yön yli. Sekoitetaan pehmennyt massa sauva- tai tehosekoittimella mössöksi. Liika vesi puristetaan massasta pois. Seokseen lisätään tapettiliisterijauhetta tai liimaa lusikallinen kerrassaan ja vaivataan taikinaa samalla. Aluksi seos on mururakenteista, mutta muuttuu muovailtavammaksi vaivaamisen aikana. Säilytetään ilmatiiviissä paikassa esim. ämpärissä. Ekovillaa käyttäessä sekoitetaan 0,5 kg ekovillaa neljään litraan vettä. Massaan lisätään noin 6 dl valmista liisteriä (6 dl vettä ja 4 rkl liisterijauhetta) ja sekoitetaan. Vinkki! Paperi- tai ekomassasta voi rakentaa myös erilaisia norpan pesärakennelmia ja pienoismalleja tai vaihtoehtoisesti muovilla vaikkapa muikkuja.

Saimaa veden alta

Onko Saimaassa haita? Entäpä mustekaloja? Kuvitelkaa olevanne sukeltajia, joilla on mukanaan kamera veden alla. Miettikää, mitä kaikkea veden alla liikkuu, minkälaista siellä on? Mitä kaloja Saimaassa näkyy? Vilahtaako kiiltäväkytkinen muikku? Näkyykö jossain ehkä norppakin? Näkyykö pohjassa jotain sinne kuulumatonta, esimerkiksi polkupyöriä tai muita uponneita asioita? Kuuluvatko nekin Saimaaseen?

Piirtäkää, maalatkaa tai askarrelkaa vedenalainen sukelluskuva. Käyttäkää eri tekniikoita.

Mainion ja elävän taustan vedenalaisille kuville saa levittämällä veden sävyisiä pullovärejä käytöstä poistetun peilin tai lasilevyn pintaan. Tämän jälkeen suihkutetaan värien päälle hieman vettä suihkupullolla ja painetaan kiiltäväpintainen pahvi peili tai lasin pinnalle ja liikutellaan hieman. Pahvi nostetaan varovasti pois ja annetaan kuivua. Tämän jälkeen taustan päälle voidaan piirtää, leikata ja liimata mitä erilaisimpia kaloja ja veden asukkeja. Kimalleväreillä saa kalojen pintaan hienoa välkettä! Värikkästä kartongista voi vielä leikata työhön kehykset.

Kivinorpat

Retkellä Saimaan rantaan voitte etsiä mukaanne norpan muotoisia pitkulaisen muotoisia kiviä ja maalata ne koulussa saimaannorpan värisiksi. Muistakaa yksilölliset kiekkurat!

Kankaanpainanta

Liitteenä 4 on sabluunia kankaanpainantaa tai muuta askartelua varten. Sabluunaa voi suurentaa tai pienentää haluttuun kokoon. Sen jälkeen sabluuna jäljennetään esim. kontaktimuoville ja kankaalle. Haluttu kuvio leikataan pois. Sabluunan voi jäljentää myös piirtoheitinkalvolle, mutta kontaktimuovi pysyy paremmin paikoillaan ja on lasten kanssa helpompi työstää.

Sabluuna kiinnitetään haluttuun paikkaan esim. t-paitaan tai kangaskassiin ja kangasväriä töpötellään sabluunan aukkopaikkoihin vaahtomuovisienellä, pensselillä tai telalla. Työn tausta kannattaa suojata hyvin sanomalehtipaperilla, jotta väri ei tartu painettavan tekstiilin taustalle.

Sabluuna irrotetaan, annetaan kuivua ja silitetään noudattaen kangasväripurkissa olevia ohjeita. Työtä voi elävöittää vaikka kangastusseilla, kangasliimalla kiinnitettävillä strasseilla, paljeteilla, napeilla tms. Kangaskassien tai t-paitojen ohella voitte painaa tyyntäliinoja tai vaikkapa pöytäliinoja.

Sabluunaa voi käyttää myös tavallisessa maalaamisessa ja piirtämisessä paperille ja kartongille.

Tee itse oma kuutti

Liitteenä 10 on kaavat ja ompeluohjeet oman pienen kuutin tekemiseksi. Pieniä kuutteja voi tehdä myös monella muulla tavalla (ks. Norpat kartalle, sivu 14). Voitte kiinnittää kuuttiin hakaneulan tai avainrenkaan ja käyttää kuuttia maskottina, koristeena tai avaimenperänä.

Erisävyyisistä fleece-kankaista tehtyjä norppia.
Kuva: Kaarina Tiainen

Luonnon havainnointi

Luonnon havainnointi on muutakin kuin luopilla kasvien ja eliöiden tarkastelua ja lajituntemusta. Retkellä Saimaan rantaan voi paikkaa tarkastella myös eri aistein: miltä rannassa tuoksuu, miltä vesi näyttää ja tuntuu? Entä rantahiekka: millainen on lämpötila? Tuntuuko tuuli kasvoilla, entä auringonpaiste?

Retkellä voi harjoitella myös Saimaalla tarvittavia taitoja kuten kiikarointia, valokuvausta, kartan lukua, jäällä liikkumista. Muistikuvien ja havaintoihin voidaan palata retken jälkeen koulussa.

Norpan pesä lumesta

Talvella pihan lumikinoksiin voi kaivaa norpan pesäkolon näköisen luolan. Suojasäällä voi muovailla pesän sisään lumesta norpan ja juuri syntyneen kuutin.

Norpan pesä lumesta.
Kuva: Kaarina Tiainen

Norppapatsaat kivistä

Mitä mielikuvituksellisimpia norppapatsaita saa kasattua rantakallioille tai vaikkapa koulun pihalle erimuotoisista kivistä. Suuret kivet sopivat norpan vartaloksi ja pääksi, lituskaisista kivistä saa aikaiseksi hienot räpylät. Halutessanne voitte ottaa norppapatsaista digikameralla kuvat ja laatia niistä taidenäyttelyn päiväkodin tai koulun seinälle.

Havainnot ja tutkimukset rannassa

Havainnoikaa ja kirjatkaa ylös yhdessä Saimaan rannalla näkemiänne muutoksia eri vuodenaikoina.

Oppilaat saavat itse ideoida ennen retkeä tai retkellä, miten haluavat tutkia rantaa. Tutkimuksen aiheita voivat olla vaikka: Milloin jäät ovat lähteneet, milloin järvi on taas jäänyt? Milloin on satanut ensilumi, onko silloin järvi jo jäässä? Minkälaista eliöstöä vedessä näkyy keväällä, kesällä ja syksyllä? Onko veden väri, sameus tai muu ominaisuus vaihtunut? Onko rannalla roskaa, aaltojen mukana ajautunutta vai ihmisen sinne jättämää? Onko roskaa enemmän vai vähemmän kuin viimeksi?

Veden kirkkaus ja näkösyvyys

Veden kirkkautta voi tutkia rakentamalla ensin valkoisesta vedenkestävästä levystä mittalaitteen. Noin 20 cm halkaisijaltaan olevan levyn läpi kiinnitetään keskelle naru ja mittauksen helpottamiseksi naruun solmuja esim. kymmenen senttimetrin välein. Pohjaan voi kiinnittää myös jonkin painon.

Levy upotetaan vaikkapa laiturin päästä veteen. Näkösyvyys mitataan, kun valkoinen levy katoaa näkyvistä. Laskekaa solmujen määrä ja siten saatte selville näkösyvyyden. Veden sameutta voidaan tarkastella ottamalla vesinäyte värittömään pulloon. Näytettä arvioidaan tummaa taustaa vasten hyvässä valaistuksessa. Vertailun vuoksi

näytteen voi ottaa myös vesijohtovedestä tai vaikkapa suuresta kuralammikosta. Vettä voi myös havainnoida haistellen. Pohtikaa yhdessä, mistä veden värin vaihtelu voi johtua.

Vesikiikari

Saimaan veden alle on vaikea nähdä. Oman vesikiikarin voi rakentaa esim. ämpäristä, jäykästä läpinäkyvästä muovista ja silikonista. Ämpärin pohja leikataan pois. Läpinäkyvästä muovista leikataan pohjan kokoinen ympyrä. Se liimataan silikonilla ämpärin pohjaan ja annetaan kuivua hyvin. Kiikarin kanssa voi tiirailla veden alle varovasti laiturilta tai rantavedestä. Näkyköhän vedessä kaloja tai muuta elämää?

Elämää järven pohjamudassa

Tutkikaa rantavettä ja siinä asuvia eliöitä. Nostakaa pieni kasvituppo pohjasta irti ja laittakaa se vedellä täytettyyn ämpäriin. Heilutelkaa tuppoo, ja hetken kuluttua näkyviin saattaa uiskennella erilaisia pieneliöitä. Ötököitä voi myös kaapata järven pohjasta tavallisella keittiösihdillä ja tutkia niitä vaalean astian, kuten syvän lautasen päällä. Käyttäkää tarvittaessa luppeja. Esikoululaisten kanssa voi vaikka samalla pohtia ravinnon kiertokulkua; kuka syö vesikirpua, kuka syö kalanpoikasen, kuka syö ahvenen jne...

Valokuvat rannalta

Retkellä Saimaan rannassa ollessanne voi oppilaita pyytää miettimään jo etukäteen kohteen, joka heistä on valokuvaamisen arvoinen. Se voi olla mielipaikka, hieno kivi, liplattavat aallot, hieno rantahiekka. Oppilaat saavat vuorotellen itse ottaa digikameralla kuvan omasta kohteestaan. Samalla kukin voi myös kirjata ylös sen, miksi juuri kyseinen kohde valikoitui valokuvaan. Kuvat voidaan koostaa näyttelyksi tai laatia niistä tietokoneella näytettäväksi powerpoint-esitys.

Muistipeli

Liitteenä 7 on muistipelikortit Saimaan alueen eliöstöstä ja kasveista. Kortit voi kopioida tukevalle paperille, leikata irti ja laminoida. Muistipelin kortteja voi käyttää myös eläinlajeihin tutustumiseen. Mikä eläin on kyseessä, onko oppilaat nähneet kyseisen eläimen, mitä eläin maistaa syödä ja kuka saattaa kyseisen eläimen puolestaan syödä?

Norppakivi

Etsikää rannalta erilaisia kiviä ja asetelkaa ne valkean liinan päälle. Yksi lapsista sulkee silmänsä ja muut päättävät hiljaa yhdessä mikä kivistä on norppakivi. Arvaaja saa avata silmänsä ja kerätä tai osoittaa yhtä kiveä kerrallaan. Muut laskevat kerättyjen kivien määrää ja kun arvaaja koskee valittuun kiveen huutavat kaikki ”Norppakivi!”

Norppa köllii kivellä, yy-kaa-koo

Leikkipaikaksi sopii pihan ohella myös vaikka metsä, jossa on suuri kivi ja maasto on sellaista, että lapset pystyvät hyvin liikkumaan. Yksi valitaan norpaksi, joka käy köllöttelemään kivelle, selin muihin leikkijöihin. Muut leikkijät asettuvat noin 10–20 metrin päähän ja yrittävät päästä leikissä mahdollisimman lähelle norppaa hiipien. Sanoessaan ”norppa köllii kivellä yy-kaa-koo” norppa saa kääntyä ja yrittää nähdä leikkijöiden liikkuvan itseään kohti. Se, jonka norppa näkee liikkuvan, joutuu palaamaan takaisin lähtöviivalle. Ensin norpan luokse ehtineestä tulee uusi norppa.

Vanha kalastaja

Rajataan maahan leikkialue. Lapset jaetaan kolmeen ryhmään: Yhdet on norppia, yhdet kuutteja ja yhdet muikkuja. Jokaiselle ryhmälle piirretään leikkialueelle maahan ympyrä eli oma kotipesä, jossa eläimet majailevat. Ohjaaja on vanha kalastaja, joka huutaa vuorotellen ”norpat/kuutit/muikut uimaan”, jolloin

huudetut lähtevät juoksemaan leikkialueella. Myös useampia eläimiä voi huutaa samaan aikaan. Kun eläimet juoksevat leikkialueella, vanha kalastaja huutaa: ”Varokaa vanhaa kalastajaa!” ja yrittää saada kiinni juoksijoita. Eläimet yrittävät päästä omiin kotipesänsä turvaan. Kiinni otetut jäävät kalastajan apureiksi.

Norpat ja natit*

Ryhmä jaetaan puoliksi norppiin ja natteihin. Leikkialueen keskelle piirretään viiva, lisäksi leikkialueen laiduille noin 10 metrin päähän keskiviivasta kotipesän rajoiksi viivat. Sovitaan kumpi puoli on kummankin kotipesä. Lapset käyvät jonoon keskiviivan lähelle oman kotipesän puolelle, kyljet vastakkain ja askeleen etäisyydelle toisistaan. Kun ohjaaja huutaa ”norpat”, lähtevät norpat juoksemaan kohti oman kotipesäänsä ja ”natit” ottavat kiinni ja päinvastoin. Kiinnijääneet siirtyvät toiseen joukkueeseen. Leikki loppuu kun jommalta kummalta puolelta loppuvat juoksijat.

*Nuorta norppaa kutsutaan nimellä natti.

Norppa ja muikut

Valitaan kaksi norppaa. Muut ovat muikkuja. Norppien pesät on huoneen/salin/leikkialueen kulmissa ja muikut uiskentelevat alueen keskellä. Kun leikki alkaa, norpat lähtevät ottamaan muikkuja kiinni. Kun norppa saa muikun kiinni, vie norppa muikun omaan pesäänsä ja lähtee saalistamaan uutta muikkua. Leikki päättyy, kun kaikki muikut on saatu kiinni, leikin voittaa norppa, jolla on eniten muikkuja pesässään.

Saimaan sokkelot

Lapsiryhmä jaetaan kolmeen osaan: yhdet on norppia, toiset kuutteja ja kolmannet muikkuja.

Leikkijät asettuvat piiriin niin, että samat eläimet eivät ole vierekkäin. Yksi lapsista jää piirin keskelle. Kun keskellä oleva sanoo eläimen nimen esim. ”norppa”, kaikki norpat vaihtavat paikkaa ja keskellä oleva yrittää vuorostaan päästä piiriin jonkun norpan paikalle. Ilman paikkaa jäänyt jää keskelle. Jos keskellä oleva huutaa ”Saimaan sokkelot!”, kaikki vaihtavat paikkaa keskenään.

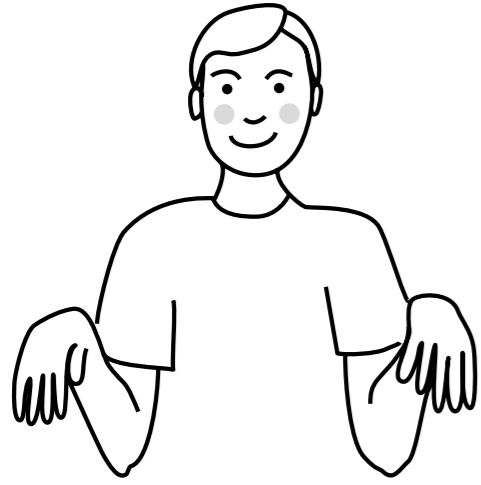

Norpat kartalle – ohje sivulla 14.
Kuva: Kaarina Tiainen

Norppapatsaat kivistä – ohje sivulla 19.
Kuva: Kaarina Tiainen

Norppa-taukojumppa

1. ALKUASENTO

Kädet lyhyiksi räpylöiksi, rento, mutta jäntevä olemus, paksu olo, pulleat posket, hyvä ryhti.

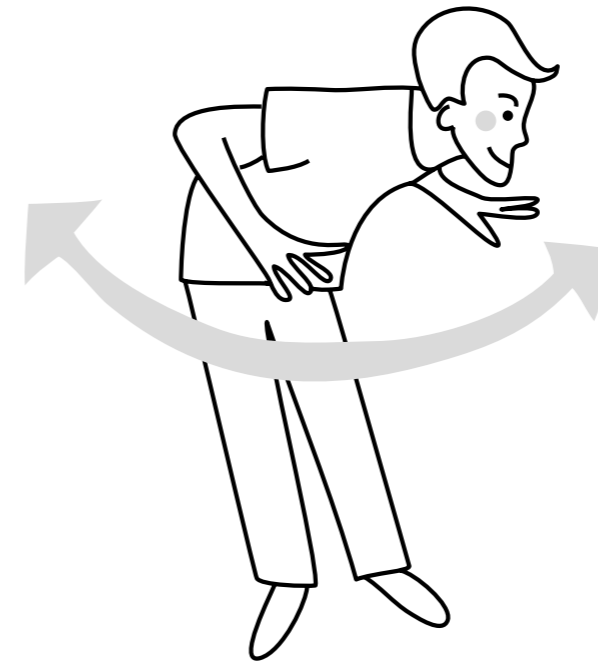
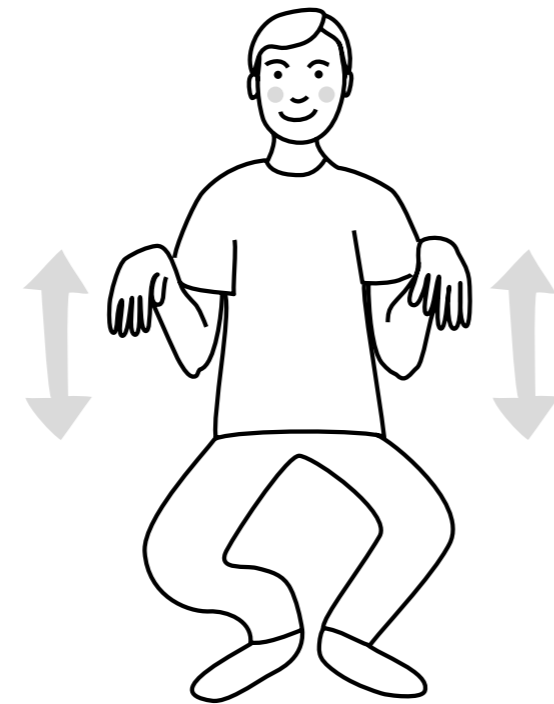
2. NOTKISTETAAN NIVELIÄ

Räpylöiden pyöritystä ensin molemmat eturäpylät (ranteet) ja sitten takaräpylät (nilkat).

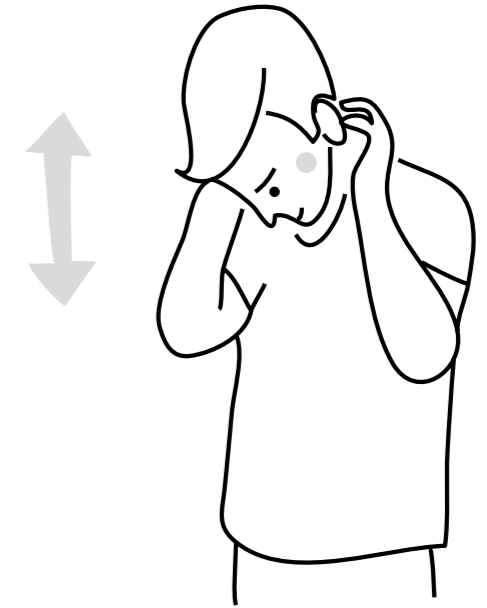
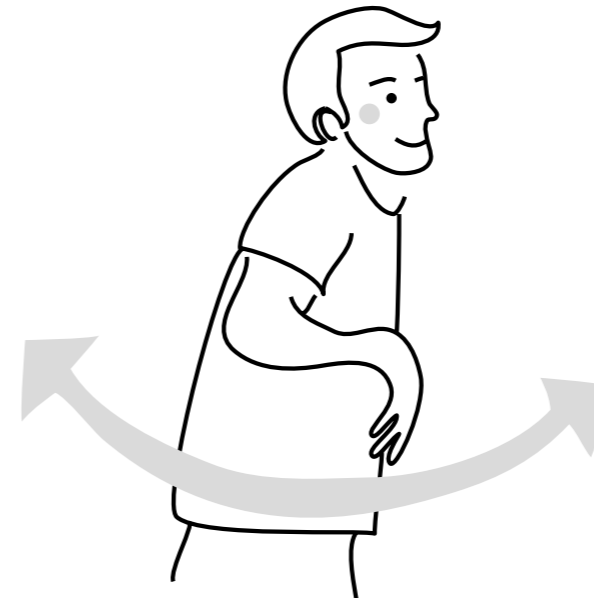
3. SUKELLUS POHJAAN JA YLÖS HENGITTÄMÄÄN

Kyykkyyn sukelluksiin, otetaan vaikka pienet tirsat veden alla (tasapainoilua silmät kiinni), sitten ylös hengittämään. Venytetään kaulaa ensin suoraan ylös, sitten tarkkaillaan myös oikealle ja vasemmalle kaulaa venyttäen, ettei mikään vaara uhkaa. Ja taas sukelluksiin. Toistetaan 2-4 kertaa.

4. VAAKASUKELLUKSET KALOJEN PERÄÄN

Taivutetaan lonkasta selkä suorana ja venytetään eteenpäin ensin oikealle, napataan kala hampaisiin, nousee ylös. Sama vasemmalle. Toistetaan 3-4 kertaa molemmat puolet.

5. KARVANVAIHTOAIKA JA KARVAN RAPSUTUKSET LYHYILLÄ RÄPYLÖILLÄ

Venytetään kaulaa, leuka ylös ja rapsutetaan, venytetään niskaa, leuka alas ja rapsutetaan, venytetään oikeaa kylkeä, taivutetaan vasemmalle ja rapsutetaan samalla vasenta kylkeä, sama toiseen suuntaan. Toistetaan 2-3 kertaa.

6. NAAMAJUMPPA JA LOPPUASENTO

Pulleat posket, hyvin on syöty, ihana syksy (talvi/kevät/kesä), suupielet ylöspäin, norpan symppisilme päälle ja ryhti hyväksi.

Pikkuiset Norpat

(Pikkuiset Kultakalat –laulun sävelellä)

Pikkuiset norpat ne Saimaassa ui,
silloin ne norppaäidit huolestui.

Uikaa, uikaa jos osaatte
ja ne uivat ja uivat, sen uskotte.

Hop-hop-däpä-däpä
hop-hop-hui.

Hop-hop-däpä-däpä
hop-hop-hui.

Hop-hop-däpä-däpä
hop-hop-hui.

Ja ne uivat ja uivat sen uskotte.

Saimaan Tarzan

(säv, ja san. Kari Tuomisaari)

Saimaan Tarzan meillä on,

tarkkakatseinen,
uimavauhti suunnaton,
ootkos nähnyt sen?

Niin se on kuin kotonaan

alla Saimaan jään,
avannosta nähdä saan
nousevan sen pään.

Viisi pientä norppaa

(Viisi pientä ankkaa –sävelellä)

Viisi pientä norppaa lähti
leikkimään,

Saimaan ääriin kauas pois.

Äitinorppa sanoi että; urr, urr, urr,
mutta vain neljä norppaa tuli
takaisin.

Neljä pientä norppaa lähti...

Kolme pientä norppaa lähti...

Kaksi pientä norppaa lähti...

Yksi pieni norppa lähti leikkimään,

Saimaan ääriin kauas pois.

Äitinorppa sanoi että; urr, urr, urr
mutta yhtään norppaa ei tullut
takaisin.

Silloin paikalle tuli isänorppa ja
sanoi kovalla äänellä
UUUUURRRRRR

Ja kaikki viisi norppaa tuli
takaisin!

Norppa

*(albumilta Ella ja Aleks
Kolme muskettisopulia (2005)
Warner Music Finland)*

Huomio, huomio, norppa näkyvissä
Huusimme heti, että ”missä, missä,
missä”,

Huomio, huomio, norppa vetisissä,
Täysissä norpan vesivetimissä (2x).

Oli retkemme kohteena Linnansaari,
ohjaten venettä kertoi vaari,
”Norppa syö muikkua, maukasta
kuoretta,
särkeä, kiiskeä, ahventa tuoretta”.

Norpanpoikanen, joo, se on kuutti,
maistuiskohan sille mansikkatuutti.
On norppia neljän päikkärin verran,
Muistaa sen aina jos nähnyt on
kerran.

Huomio! (6x)
[kertosäe]

Muodon jos saisin saimaanhylkeen,
Rasvaa sata kiloo tämän tytön
kylkeen,
tulisi ja viiksetkin kasvattaisin,
Varpaat vedessä siinä mä saisin.

Norppana lötkötellä rantakivellä,
Kesäauringon antais hivellä.
Jos siihen tulisi muikkuparvi eteen,
lounaspöytään sulahtaisn veteen.

Huomio, huomio, norppa näkyvissä,
huomio, huomio.
Huomio, huomio, norppa näkyvissä,
huomio,
huomio...

Norppa-biisi

*(esittäjä Jay & Entities,
säv&san. Antti Koski-Laulaja,
Savonlinnan OKL, OpeArt 2010)
Kuunneltavissa: <http://www.norppaooppera.fi/norppa-biisi/>*

Norppa, elää Saimaassa
ja joskus se käy bailaamassa.

Norppa, elää Saimaassa
ja joskus se käy bailaamassa.

Norppa työkseen luodolla
köllöttelee
ja auringossa se paistattelee.
Se onkin melkein sen päivätyö
mutta muuten se aina kaloja syö.

Norppaserkut asustaa merellä,
mutta norppa viihtyy
Pihlajavedellä.
Sillä siellä sil on paljon ystäviä,
joiden kanssa se pitää aina lystiä.

Ja sitten kun norpalta loppuu työ
se tykkää aina bailata yöt.

Norppa, elää Saimaassa
ja joskus se käy bailaamassa.
Norppa, elää Saimaassa
ja joskus se käy bailaamassa.

Vanhoja poikia viiksekkäitä

*(säv., ja san. Junnu Vainio,
Finndisk 1982)*

Saimaan saarella pikkuinen
torppa,
istuu portailla Nestori
Miikkulainen.

Huuliharppuaan soittaa ja norppa,
nousee pinnalle pärskähtäen.
Aallon alla se suunnisti soittajan
luo,
sille tuttua tutumpi on sävel tuo.
Laulu kertoo näin mitä on yksin
kun jää,
hyvin hylje sen ymmärtää.

Tanssittu koskaan ei Nestorin
häitä,
maailma houkutti pois morsion.
Vanhoja poikia viiksekkäitä
mies sekä hylje kumpikin on.

Saimaan saarella pikkuinen
torppa,
sinne elämän toveri tahtonut ei.
Yksin Nestori jäi kuten norppa,

myös sen kumppanin kohtalo vei.
Suuri Saimaa, mut' sata on hylkeitä
vaan,
kohta jäljellä ei ehkä ainuttakaan.
yksi ymmärtää kaipuun sen.

Tanssittu...

Saimaan saarella pikkuinen
torppa,
istuu portailla Nestori
Miikkulainen.
Lepokivellään iäkäs norppa,
katsoo ystävää ymmärtäen.
ei näin tuuliseen saareen saa
asettumaan.

Kuten norpan, on määrä myös
Miikkulaisen,
olla sukunsa viimeinen.

Tanssittu...

Norpan vuosi –runo

Talven tullen järven päälle
norppa tekee luolan jäälle.
Sinne pesään suojaisaan
kuutti saapuu maailmaan.

Kevät lumet sulattaa,
norpat veteen vilahtaa.
Silloin tällöin nousee pää,
järven pintaan jälki jää.

Kesän sekä syksyn aikaan
kuka norpan nähdä saikaan?
Ehkä joskus kiven päällä
norpan näkee siellä täällä.

Talvi uuden kierron alkaa,
norppakanta alkaa kasvaa.
Toivotaan siis paljon lunta,
rauhaa, hiljaisuutta, unta.

Heidi Kouvo 2010

Saimaannorpan kuutti –runo

Saimaannorpan lumipesään
syntyi pieni kuutti.
Norppäidin elämän
tuo pieni kuutti muutti.

Oli kuutilla viikset vallattomat,
nappisilmät ja naurava suu.
Ja pehmeään, harmaaseen
lämpimään karvaan
tuo norpan poikanen verhoutuu.

Lumipesän suojissa
emo kuuttia hoitaen helli.
Ja aina, tarpeen tullen
tarjosi äidinmaitovellit.

Nyt kun kevät koittaa taas,
lumipesä sulaa saa.
Ja niin pieni kuutti innoissaan,
lähtee maailmaa tutkimaan.
Mut oi voi tuota norppamammaa,
kun joutuu paljon huolta kantaa.
Murehtia mielessään,
miten pärjää pieni tää
tuolla ilman äitiään?

Elina Kynsijärvi

Kirjallisuusvinkkejä

Luontoretelle esimerkiksi Saimaan rantaan on mukava ottaa mukaan myös norpista kertovia satuja, vaikka evästauolla luettavaksi. Satu saa aivan uuden ympäristön ja satuilu tarjoaa lapselle rauhallisen hetken luontoretken touhujen keskellä. Satuja voi toki lukea myös luokassa.

Lapset voivat myös itse keksiä satuja ja tarinoita saimaannorpasta. Voitte tehdä niistä vaikkapa pöytäteatteriesityksen hyödyntäen siinä askartelemianne norppia.

Kanala Sari, Ulv Daga ja Taskinen Juha:
SAIPPA SAIMAANNORPPA,
THE SAIMAA RINGED SEAL

Glitz, Angelika;
NIILO NORPPA

Karinen, Tapani;
PEKKA PUNARINTA JA NELLI NORPPA
Pekka Punarinta ja Olli Orava pelastavat uuden ystävänsä pinteestä.

Hänninen, Pekka ja Tuominen, Laura;
NORPAN TALVI
Norpanpoika elää ensimmäistä talveaan jään alla. Se kalastelee ja tutustuu jäänalaiseen maailmaan.

Tiainen, Kaarina;
VEETI KUUTIN VUOSI
Pieni Veeti kuutti elää Saimaalla ja oppii vuoden aikana monia tarpeellisia taitoja.
Ladattavissa www.sll.fi/saimaannorppa

Kuva: Juha Taskinen

Luontotoimittajat

Laatkaa norppa-aiheisia uutisia. Onko norppia näkynyt jossain? Onko norpille tapahtunut jotain ihmeellistä? Voitte kirjoittaa ja kuvittaa uutiset vaikkapa omaksi Norppa-Sanomien -lehdiksi.

Uutista varten voitte myös haastatella jotain henkilöä, joka on nähnyt norpan. Miettikää yhdessä kysymyksiä, mitä haluaisitte haastateltavaltaanne kysyä.

Sadutus

Lasten ajatuksia ja mielipiteitä norpasta ja Saimaasta voi myös saduttaa. Sadutusta voi käyttää esimerkiksi jos norppateemaan on muutoin syvennytty oppitunneilla.

Aihesadutuksen perusideana on pyytää oppilasta kertomaan satu, jostain yhdessä sovitusta aiheesta. Tällöin perussadutuksen tulee olla oppilaille jo tuttua.

Satu voidaan kirjata sanasta sanaan ylös. Lopuksi satu voidaan lukea ääneen.

Tietokilpailu

Liitteessä 13 on monivalintakysymyksiä vastauksineen Saimaasta ja norpasta. Niiden avulla voitte järjestää vaikkapa pienen tietokilpailun tai testata muuten vaan norppatietämystä. Kysymyksiä voitte itse keksiä lisää.

Norppatehtäviä

Kirjan liitteinä on erilaisia Saimaa- ja saimaannorppa-aiheisia tehtäviä:

- Ristikko
- Norppa-värityskuvat
- Etsi kaksi samanlaista norppaa -tehtävä
- Auta norppaa löytämään kaloja -tehtävä

Mielikuvat kuvista

Mielikuvia voidaan miettiä myös kuvien avulla, mikäli Saimaan ääreen ei retkelle voida aina lähteä.

Liitteenä on kuvia eri vuodenaajoista ja paikoista Saimaalla. Oppilaat voivat kuvitella itsensä kuvan paikkaan ja miettiä mm.

Mitä kuvassa näkyy?
Milloin kuva on otettu?
Millainen on lämpötila?
Millaisia tuoksuja voit tuntea?
Miltä ympäristö tuntuu?
Mitä kuulet?

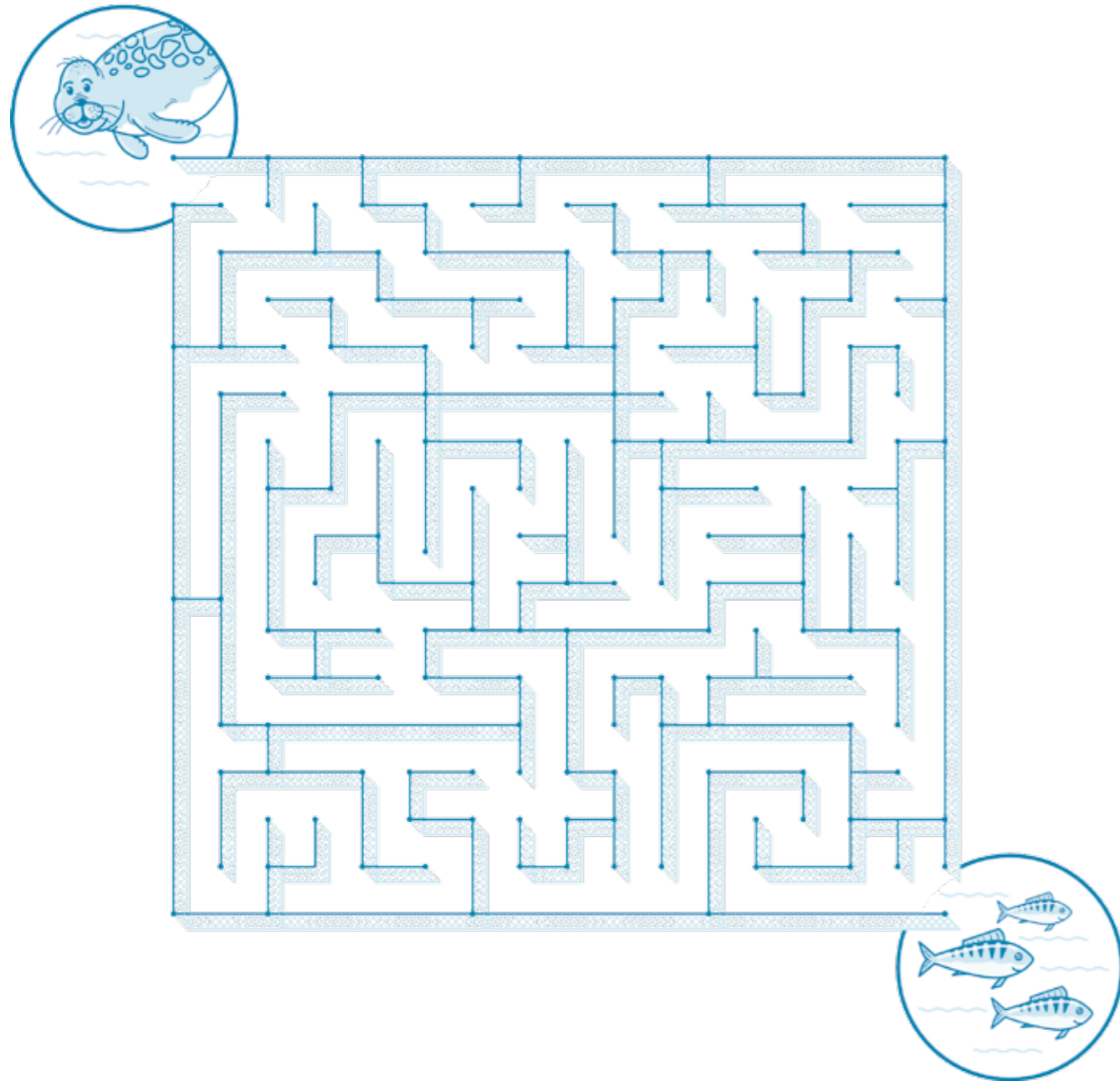
Kuvien avulla voidaan tutkivaa toimintaa jatkaa myös Case Forest -projektin ja tutkivan oppimisen tapaan. Lapset saavat miettiä yhdessä erilaisia kysymyksiä, mitä kuvasta tulee mieleen. Tämän jälkeen kaikkien kysymykset kootaan ja valitaan koko ryhmälle yksi yhteinen oppimista ohjaava kysymys. Tämän jälkeen pohditaan miten tutkimusta voitaisiin lähteä yhdessä tekemään, mitä materiaaleja tarvitaan, miten asiaa tutkitaan, miten asiasta saataisiin lisätietoa ja ketä asiantuntijaa voisi haastatella sekä miten tutkimus voitaisiin yhdessä dokumentoida.

Kunniakirja

Mikäli koulussanne järjestetään norppa-aiheinen kilpailu tai jokin muu tapahtuma, jossa oppilaita kannustetaan ja palkitaan tutustumaan entistä enemmän norpan elämään, voitte tulostaa oppaan liitteestä 6 kunniakirjan. Sitä voi täydentää, joten se soveltuu monenlaiseen huomioimiseen.

KEKSI ITSE LISÄÄ UUSIA NORPPAPUUHAIDEOITA, LEIKKEJÄ, ASKARTELUA, RUNOJA, NÄYTELMIÄ JNE.

Auta saimaannorppa kalaverkkojen läpi kalojen luo

Etsi kaksi samanlaista saimaannorppaa

1

2

3

4

5

6

Tietokilpailu

1. NÄET AIKUISEN KOKOISEN NORPAN.
TÄMÄ NORPPA ASUU

- a) Päijänteellä
- b) Oulujärvässä
- c) Pyhäjärvässä
- d) Saimaalla

2. PALJONKO ARVIOISIT AIKUISEN
NORPAN PAINON OLEVAN?

- a) 30–40 kg
- b) 50–60 kg
- c) 60–70 kg
- d) yli 100 kg

3. MITEN PITKÄ ON AIKUINEN NORPPA?

- a) 9–100 cm
- b) 100–120 cm
- c) 130–145 cm
- d) 160–180 cm

4. NORPAN LASTA KUTSUTAAN

- a) poikaseksi
- b) vasaksi
- c) kuutiksi
- d) lapseksi

5. SE PAINAA SYNTYESSÄÄN

- a) 2–3 kg
- b) 4–5 kg
- c) 10–12 kg
- d) 18–20 kg

6. NORPPA SYÖ KALAA VUODESSA

- a) 100 kg
- b) 200 kg
- c) 1000 kg
- d) 2000 kg

7. ARVIOI KUINKA PALJON NORPPA UI VUODESSA

- a) 100 km
- b) 1000 km
- c) 10 000 km
- d) 100 000 km

8. SAIMAANNORPPA ON UHANALAINEN ELÄIN.
NIITÄ ON TÄLLÄ HETKELLÄ NOIN

- a) 32
- b) 320
- c) 3200
- d) 32000

9. SAIMAANNORPPA ON TAITAVA SUKELTAJA.
SE VOI OLLA SUKELLUKSISSA JOPA

- a) 5 minuuttia
- b) 10 minuuttia
- c) 15 minuuttia
- d) 20 minuuttia

10. SAIMAANNORPPA SYNNYTTÄÄ POIKASENSA

- a) jäälle
- b) kalliolle
- c) lumiluolaan
- d) veteen

11. KUUTIT SYNTYVÄT

- a) marras-joulukuussa
- b) helmi-maaliskuussa
- c) touko-kesäkuussa
- d) elo-syyskuussa

12. SAIMAANNORPAN POIKASTEN
SUURIN KUOLINSYY ON

- a) veneilytapaturmat
- b) myrkkyyihin kuoleminen
- c) kalaverkkoihin tukehtuminen
- d) ampuminen

13. SAIMAANNORPPA VOI ELÄÄ TALVELLAKIN
SAIMAALLA, KOSKA

- a) sillä on paksu rasvakerros
- b) kaloja on riittävästi jään alla
- c) se tekee hengitysavantoja
- d) se pystyy nukkumaan veden allakin

Vastaukset

1. NÄET AIKUISEN KOKOISEN NORPAN.
ASUUKO TÄMÄ NORPPA
d) Saimaalla

2. PALJONKO ARVIOISIT AIKUISEN
NORPAN PAINON OLEVAN?
c) 60–70 kg

3. MITEN PITKÄ ON AIKUINEN NORPPA?
c) 130–145 cm

4. NORPAN LASTA KUTSUTAAN
c) kuutiksi

5. SE PAINAA SYNTYESSÄÄN
b) 4–5 kg

6. NORPPA SYÖ KALAA VUODESSA
c) 1000 kg

7. ARVIOI KUINKA PALJON NORPPA UI VUODESSA
c) 10 000 km

8. SAIMAANNORPPA ON UHANALAINEN ELÄIN.
NIITÄ ON TÄLLÄ HETKELLÄ NOIN
b) 320

9. SAIMAANNORPPA ON TAITAVA SUKELTAJA.
SE VOI OLLA SUKELLUKSISSA JOPA
d) 20 minuuttia

10. SAIMAANNORPPA SYNNYTTÄÄ POIKASENSA
c) lumiluolaan

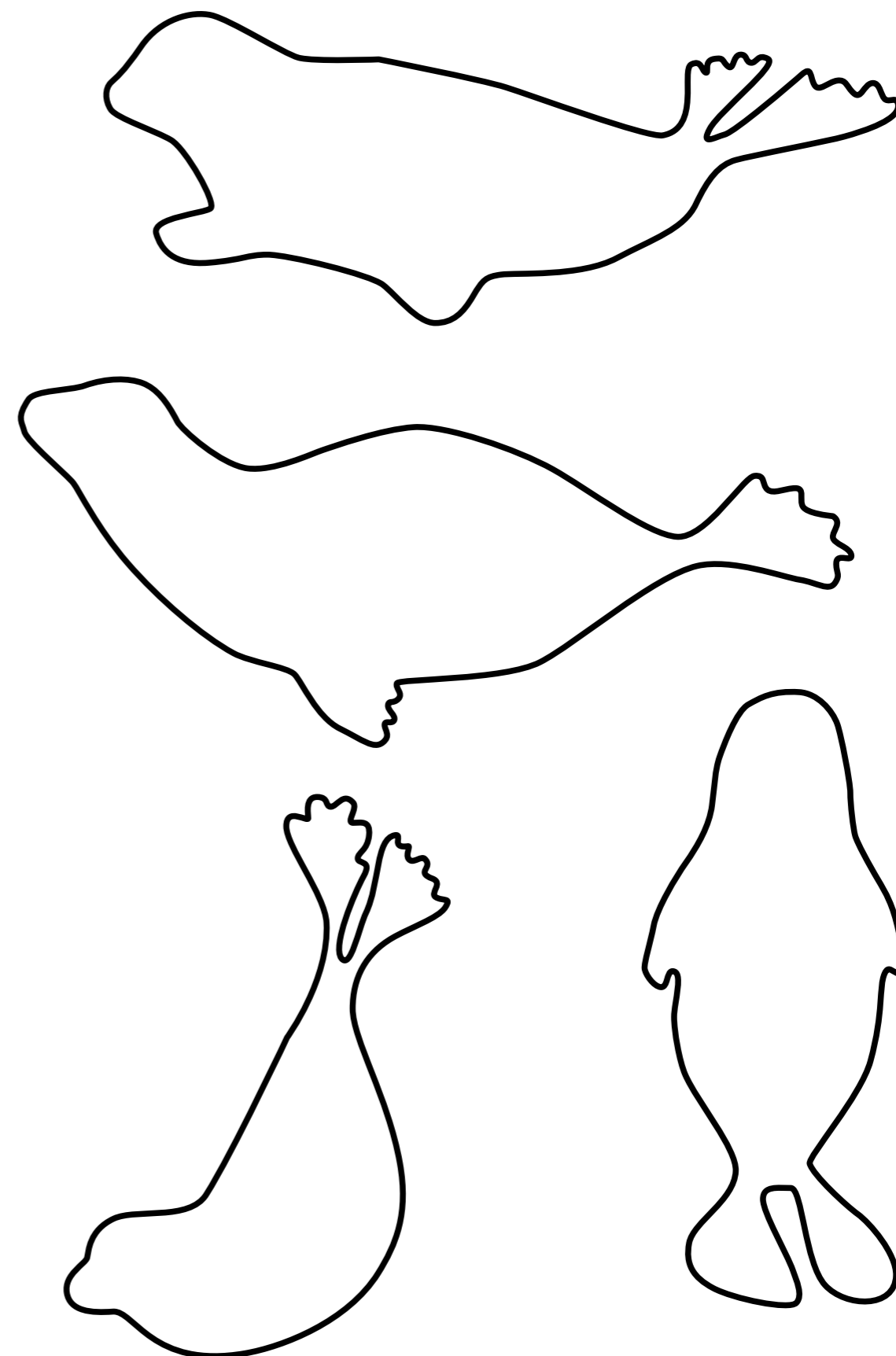
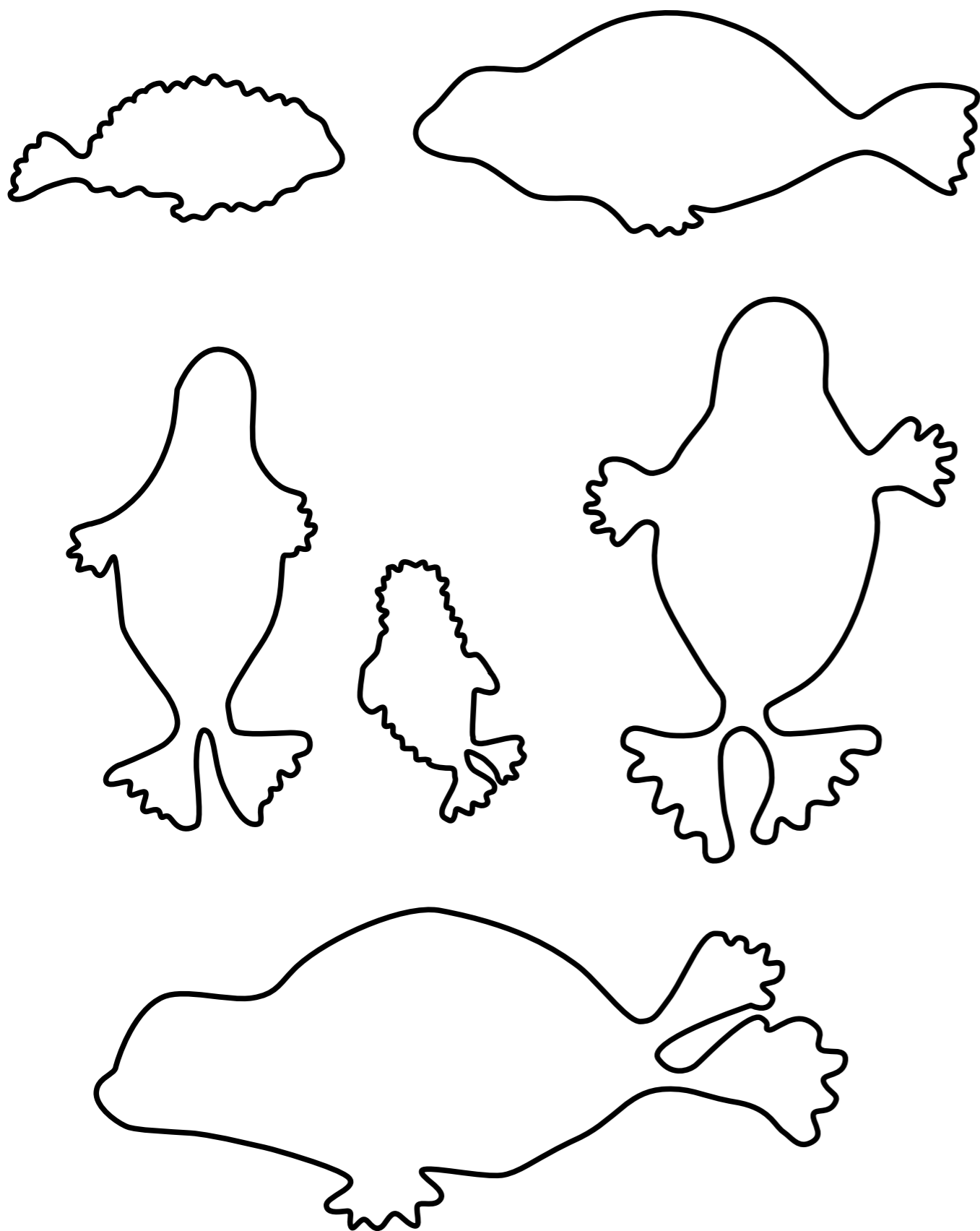
11. KUUTIT SYNTYVÄT
b) helmi-maaliskuussa

12. SAIMAANNORPAN POIKASTEN
SUURIN KUOLINSYY ON
c) kalaverkkoihin tukehtuminen

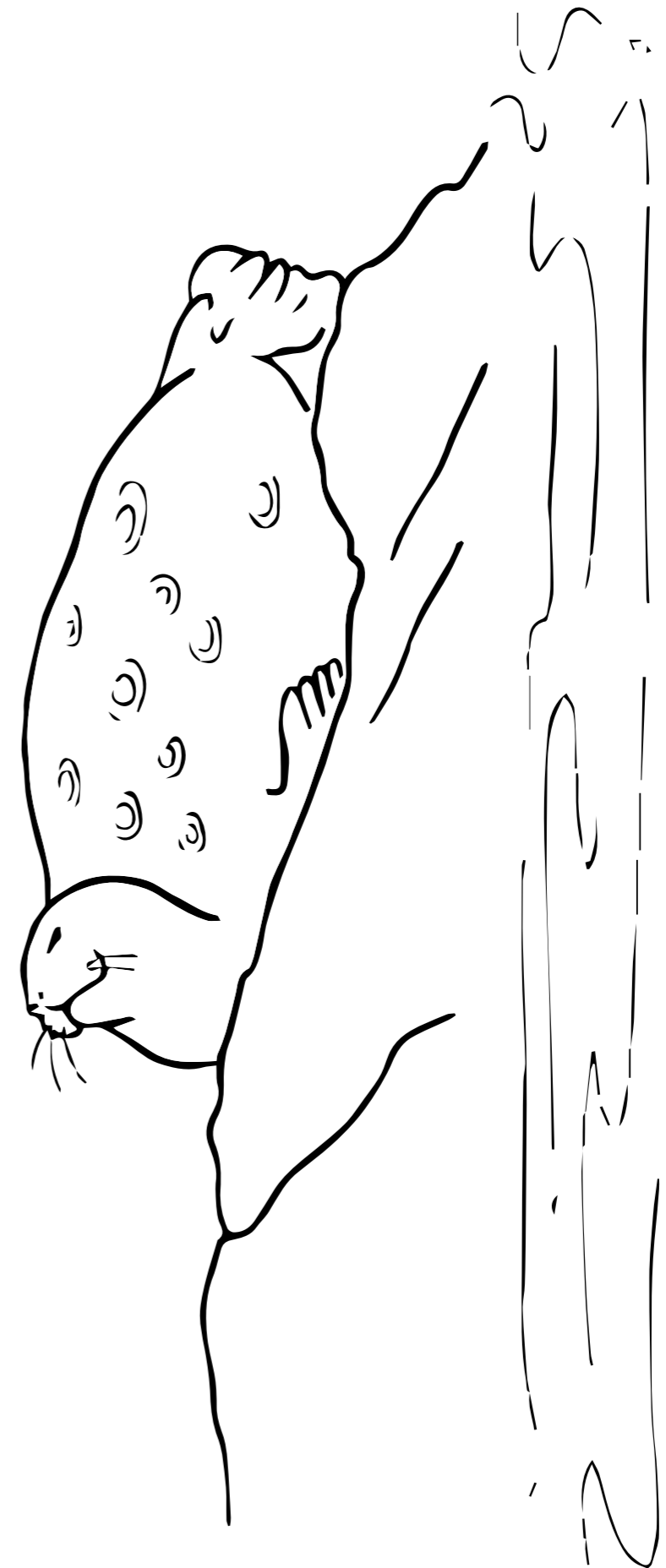
13. SAIMAANNORPPA VOI ELÄÄ TALVELLAKIN
SAIMAALLA, KOSKA

- a) sillä on paksu rasvakerros
- b) kaloja on riittävästi jään alla
- c) se tekee hengitysavantoja
- d) se pystyy nukkumaan veden allakin

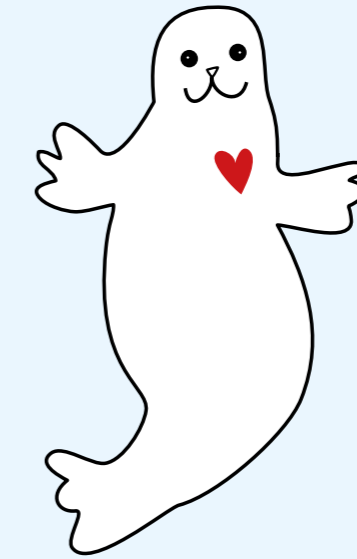
Sabluunat

Värityskuvat

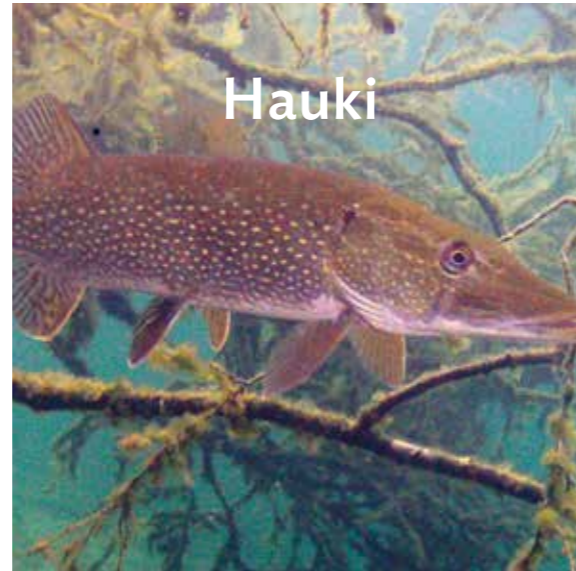
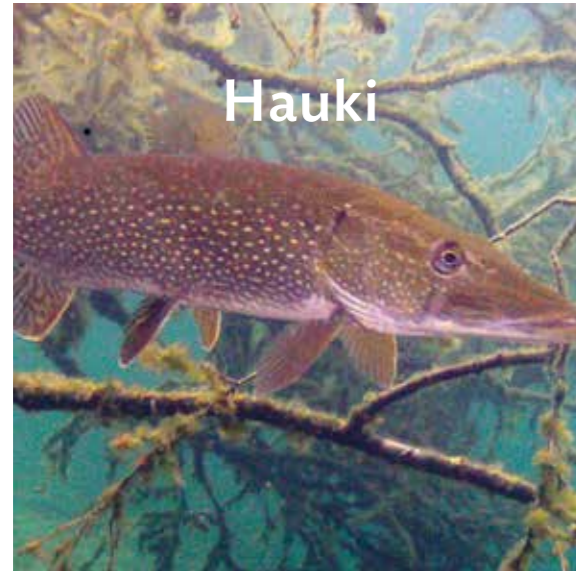
Värityskuvat

Kunniakirja

on osallistunut ansiokkaasti saimaannorppa-aiheiseen

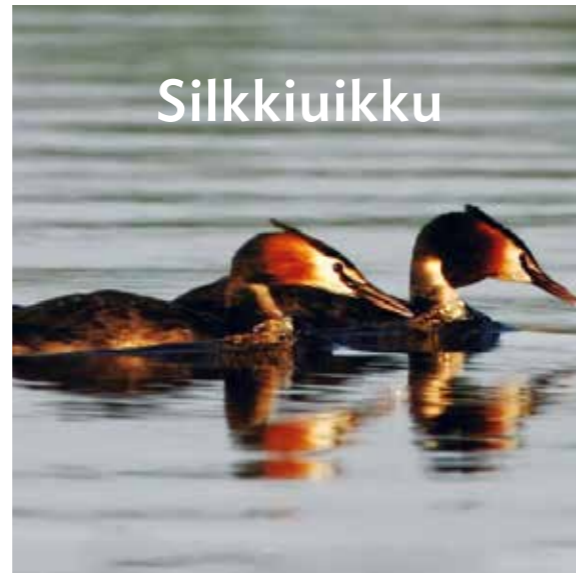
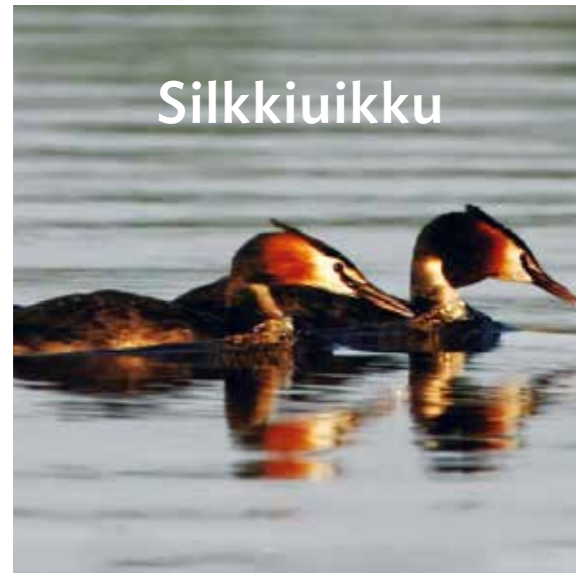
Muistipeli

Muistipeli

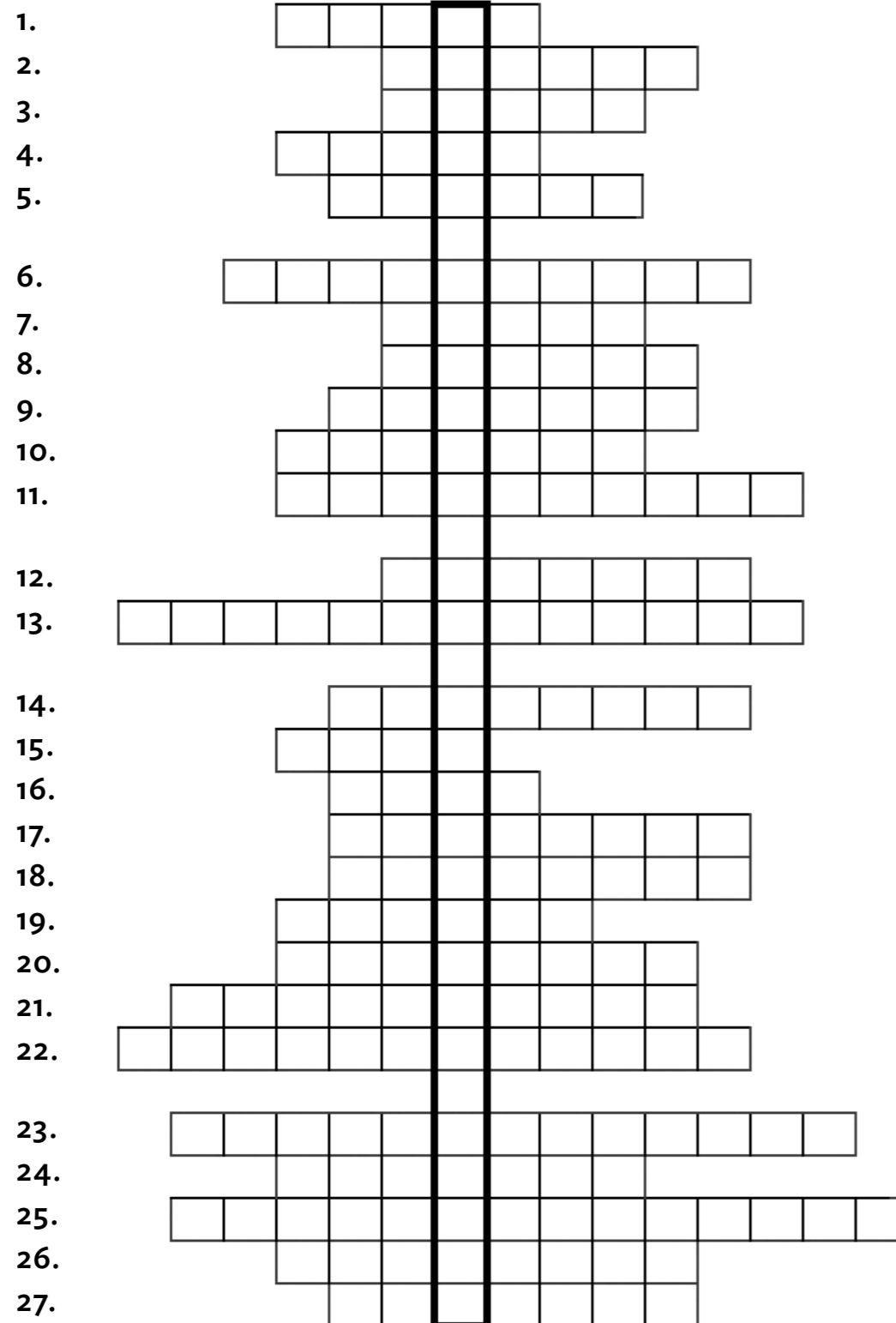
Muistipeli

Muistipeli

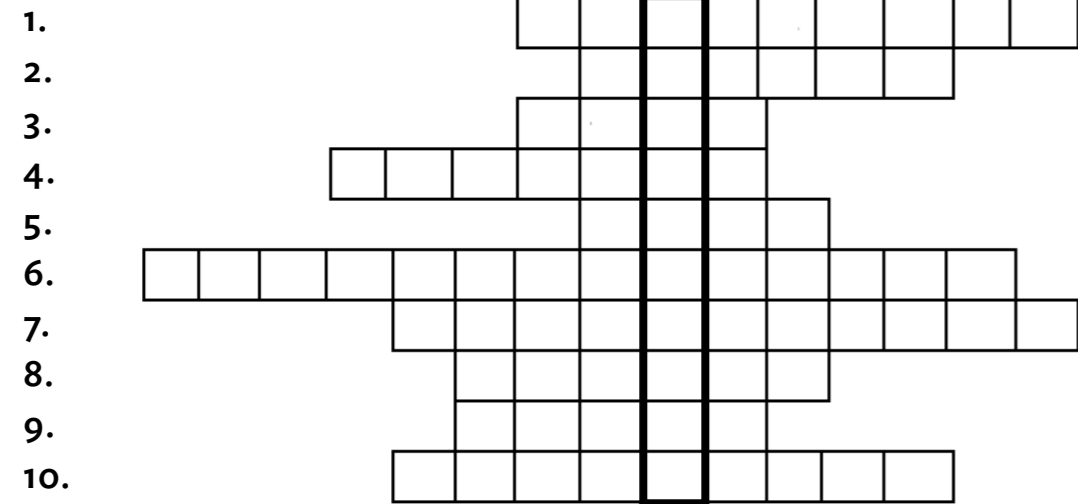
Ristikko 1

Ristikkovihjeet 1

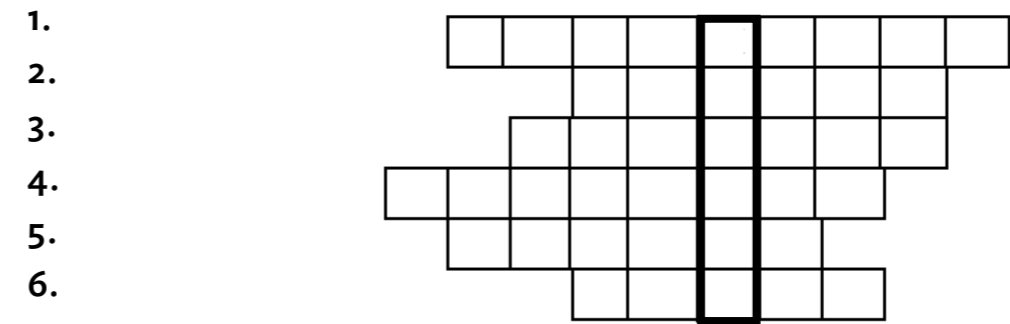
1. Ensin tänne ja sitten uimaan!
2. Saimaannorpan ja ihmisen herkkuruokaa.
3. Saimaalla elää kala-, harmaa- ja selkä- . . . mikä?
4. Näitä on Saimaassa yli 14 000 kappaletta.
5. Suomen suurin järvi.
6. Saimaannorpan pääkaupunki.
7. Näitä autonkuljetuslauttoja näkee siellä täällä Saimaallakin.
8. Tämä rasvakerros lämmittää norppaa talvisin.
9. Keltakukkainen vesikasvi, jonka lehti kelluu veden pinnalla.
10. Saimaannorpalla pienet ja terävät.
11. Tällä pyydystetään esim. muikkuja, mutta norpalle se voi olla hengenvaarallinen.
12. Pohjoiskarjalainen kaupunki Saimaan rannalla.
13. Vastasyntyneen norpan vauvakarvan väri.
14. Tällä on mukava meloa Saimaalla.
15. Tämän päälle norppa nousee keväisin kuivattamaan karvaa.
16. Saimaannorpan pesän rakennusaine.
17. Norpan nahassa oleva kuvio.
18. Kansallispuisto Saimaalla.
19. Norpan poikanen.
20. Aika, jolloin ihmiset ovat paljon Saimaalla eivätkä koulussa tai töissä.
21. Tällä norppa ottaa vauhtia uimiseen ja avantojen tekoon.
22. Saimaan rantojen eteläisin kaupunki.
23. Tätä poltetaan Saimaankin rannoilla keskikesän juhlassa.
24. Rakennus, joka ohjaa valollaan laivoja pysymään turvallisilla vesillä.
25. Norppa tekee näitä talvella, jotta saa happea.
26. Suuri järvi Venäjän puolella. Siellä elää myös norppa.
27. Saimaannorpan tärkein aisti, tuntoaisti, on erityisen herkkä näissä.

Ristikko 2

1. Pieni, vikkelä eläin, jonka voi nähdä rantakivillä ja joka pelästyessään katkaisee häntänsä.
2. Norpalle vaarallinen kalanpyydys.
3. Tähän voi moni lintu tehdä pesän.
4. Lämmittää kesäpäivänä.
5. Tikan ja oravan herkkua.
6. Näitä täytyy käyttää veneillessä.
7. Kun eläintä ei saa tappaa, se on ...
8. Tällä voi kalastaa talvella.
9. Mereen tai järveen uponnut laiva
10. Peruskalliomme kivilaji

Ristikko 3

1. Monen suomalaisen lempipaikka kesälomalla.
2. Saimaannorpan poikanen.
3. Norpalle turvallinen kalanpyydys.
4. Herkullinen sininen marja, jota voi poimia Saimaan rantametsistäkin.
5. Jos tuulee oikein kovaa, Saimaalla on ...
6. Tätä isoa kalaa norppa ei syö.

Tee itse oma kuutti

OHJEET

Koko: noin 27 cm

Tarvikkeet: Fleeceä, taipuisaa huopaa tms. kangasta, mustaa keinonahkaa ja ompelulankaa, vanua.

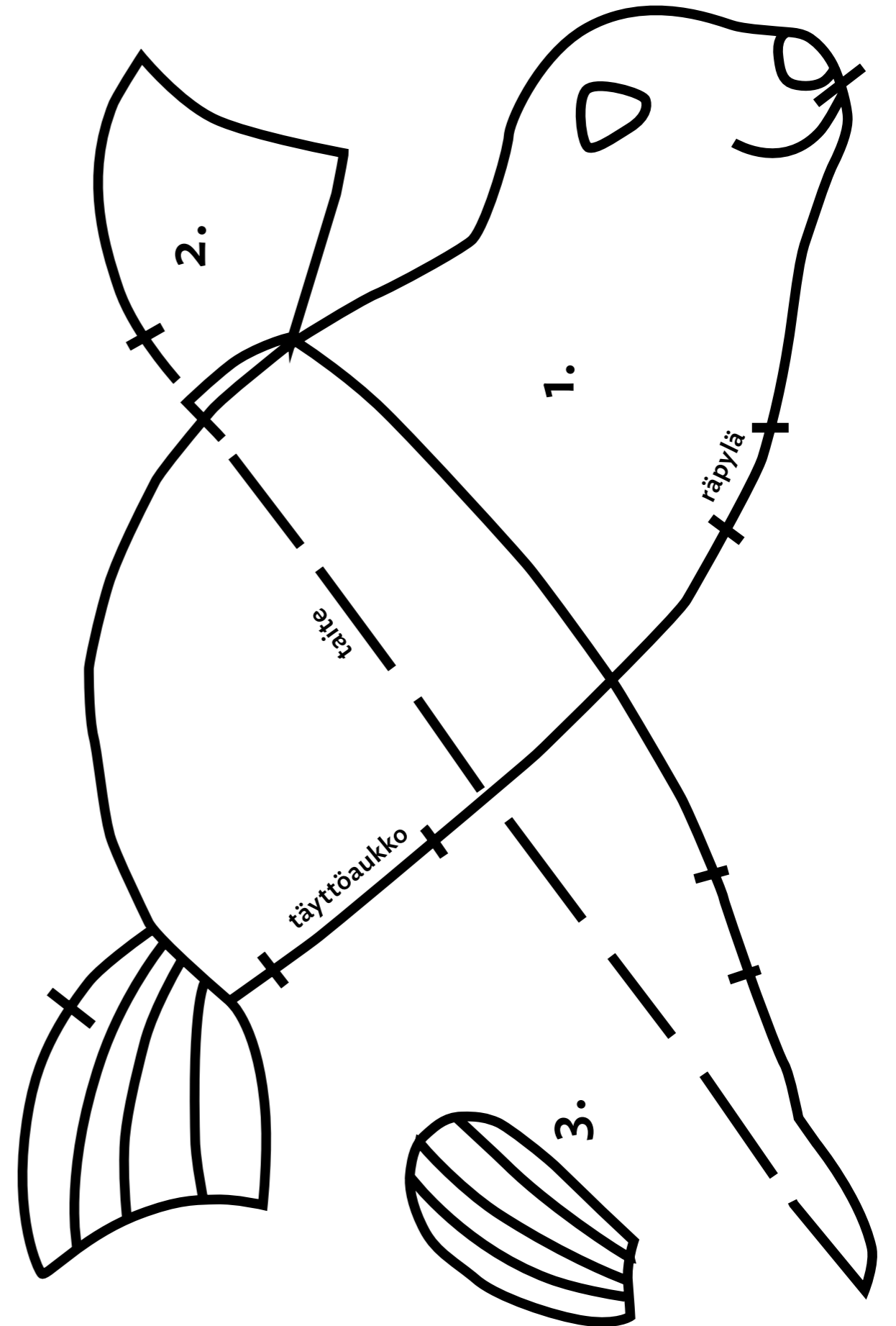
Kaavan osat: 1 = sivukappale, 2 = vatsakappale, 3 = räpylä

Leikkaaminen: Leikkaa kaksinkertaisesta kankaasta sivukappale kerran ja vatsakappale taitteelta kerran, leikkaa räpylä kaksi kertaa. Lisää leikatessa vajaan sentin saumavara. Leikkaa keinonahasta kaksi silmää ja kuononpää.

Ompeleminen:

- Ompele kaksi räpylää oikeat puolet vastakkain yhteen, jätä suora pää auki. Kavenna saumavarat ja käännä kappale oikein päin. Tikkaa räpylä kolmesta kohdasta viivojen mukaan. Ompele toinen räpylä samoin.
- Aseta sivukappaleet oikeat puolet vastakkain ja ompele sauma kuononpään poikkimerkistä selän kautta takaräpylän poikkimerkkiin. Kavenna saumavarat.
- Ompele maha sivukappaleisiin oikeat puolet vastakkain. Kiinnitä samalla eturäpylät merkittyihin kohtiin ja jätä kääntöaukko toiselle sivulle. Kavenna saumavarat ja käännä kuutti oikein päin.
- Tikkaa takaräpylät kaavan viivojen mukaan.
- Täytä vanulla ja sulje aukko.
- Kiinnitä silmät ja kuononpää mustalla ompelulangalla pykäpistoin. Voit myös käyttää valmiita askartelusilmäiä tai nappeja. Ompele suu kaksinkertaisella ompelulangalla.

Suunnittelu ja toteutus: Aaro ja Kaarina Tiainen

Saimaa eri vuodenaikoina

Kuva: Karoliina Kupias

Kuva: Ismo Marttinen

Saimaa eri vuodenaikoina

Kuva: Kaarina Tiainen

Kuva: Mirja Sokura

